

Tuntematon maailma

Kuvataiteen maisterin opinnäyte

Palautuspäivämäärä: 3.9. 2024

Taiteellisen osan ohjaajat:

Eeva-Riitta Eerola ja Teemu Mäki

Kirjallisen osan ohjaajat:

Kaija Kaitavuori, Teemu Mäki ja Tarja Pitkänen-Walter

Opinnäytteen tarkastajat:

Inkamaija Iitiä ja Sini Mononen



Tiivistelmä

Kuvataiteen maisterin opinnäytetyöni koostuu taiteellisesta ja kirjallisesta osasta. Taiteellinen osa esitettiin Kuvan Kevät -näyttelyssä 4.5.–2.6. 2024 Taideyliopiston kuvataideakatemiaan kampuksella sijaitsevassa Kuva/Tilassa. Kirjallinen osa syventää ja täydentää taiteellista osiota.

Taiteellinen osuus muodostuu neljästä kankaalle toteutetusta öljyvärimaalauksesta. Teokset *Lintu tuo*, *Toinen puoli* ja *Takauma* esitettiin yhdessä, samalla seinällä. Teos *Tekoäly peittelee kuoleman* oli ripustettu erilleen kolmesta muusta maalauksesta. Maalaukset ovat valmistuneet vuoden 2024 aikana.

Maalaukseni taivuttelevat vapautumaan totunnaisen maailman ehdollistumisista. Katsoja voi tunnistaa maalauksen osia, mutta kokonaisuus jää epämääräiseksi. Temaattisesti maalaukseni käsittelevät arkiymmärryksen toisella puolella olevaa ilmiömaailmaa.

Kirjallisessa osassa kuvailen yksityiskohtaisesti teosteni taustoja ja työprosessia. Kunkin teoskuvauksen yhteydessä syvennyn käsittelemään ajatteluani ja henkilöhistoriaani, sekä niiden vaikutusta tekemiseeni.

Taide on ollut merkityksellinen osa elämäni lapsuudesta asti. Suhde sen tekemiseen ja ilmaisullinen muoto ovat vaihdelleet menneen neljän vuosikymmenen aikana. Näyttelyn teokset ammentavat tyylillisesti ja temaattisesti erilaisista taiteellisista vaiheistani etsien niiden luontevaa sulautumispistettä. Tärkeässä osassa opintojani on ollut perinteiseen öljymaalaustekniikkaan tutustuminen ja sen vaikutus työskentelyyni.

Kirjoitan tekijän ja toisaalta katsojan näkökulmasta. Teokseni kertovat minulle usein jotain sellaista, mitä en ole ajatellut niitä suunnitellessa tai toteuttaessa. Niiden äärellä minusta tulee yksi katsoja muiden joukossa.

Sisällysluettelo

<u>1. TAITEELLINEN OSA</u>	<u>3</u>
<u>2. JOHDANTO</u>	<u>5</u>
<u>3. LINTU TUO</u>	<u>8</u>
3.1 KUOLEMA JA REFERENSSIN MUOTOUTUMINEN	8
3.2 MAALAAMISEN PROSESSI JA MUISTAMINEN	9
3.3 RAIDAT MAALAUKSESSA	10
3.4 MAALAUKSEN SYMBOLIIKKA	12
3.5 MYSTINEN JA SANOJEN TAKAINEN	13
<u>4. TOINEN PUOLI</u>	<u>19</u>
4.1 MAALAUKSEN MUOTO JA KATEGORIA	19
4.2 MAALAUKSEN TULKINTAA OMASTA NÄKÖKULMASTA	20
4.3 PROSESSIN HERÄTTÄMÄÄ POHDINTAA	22
<u>5. TAKAUMA</u>	<u>25</u>
5.1 MAALAUKSEN IDEA JA LÄHTÖKOHDAT	25
5.2 MAALAUKSEN KOMPOSITIO JA VARJO	26
5.3 ITSEHIERRETYT ÖLJYMAALIT JA ÖLJYVÄRIMAALAUKSEN LÄHTÖKOHDAT	27
<u>6. TEKOÄLY PEITTELEE KUOLEMAN</u>	<u>33</u>
6.1 OPINNÄYTEKOKONAISUUDEN ENSIMMÄINEN SUUNNITELMA	33
6.2 TEKOÄLYAVUSTEISEN MAALAUKSEN ANATOMIA	34
<u>7. RIPUSTUKSESTA</u>	<u>37</u>
<u>8. LOPUKSI</u>	<u>39</u>
<u>KIITOKSET</u>	<u>40</u>
<u>LÄHTEET JA KIRJALLISUUS</u>	<u>41</u>

1. Taiteellinen osa

Lintu tuo / 2024

Öljy puuvillakankaalle

154 x 110 cm

Toinen puoli / 2024

Öljy pellavakankaalle

135 x 120 cm

Takauma / 2024

Öljy pellavakankaalle

134 x 90 cm

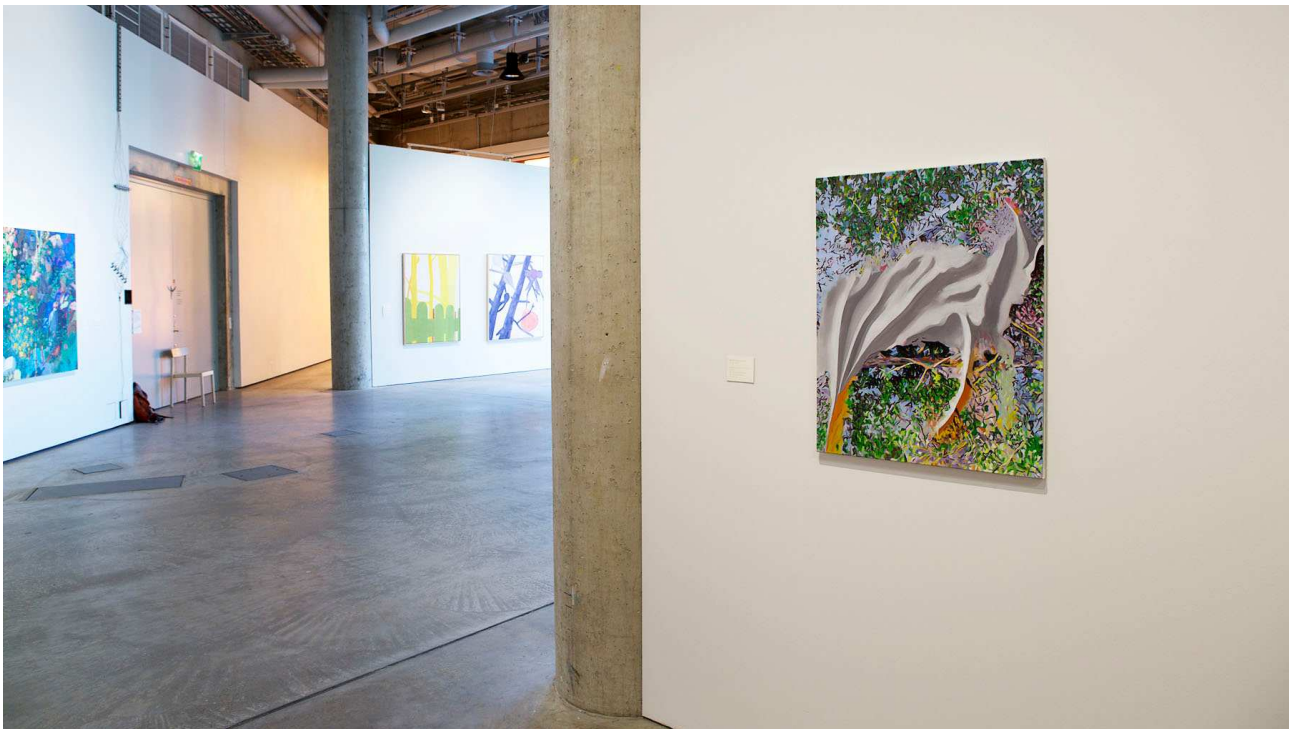
Tekoäly peittelee kuoleman / 2024

Öljy puuvillakankaalle

81 x 65 cm



Taideyliopiston kampus, Kuva/Tila. Maalaukset vasemmalta oikealle: *Takauma*, *Lintu tuo* ja *Toinen puoli*. Kuva: Mikko Ängeslevä



Maalaus *Tekoäly peittelee kuoleman* oikealla. Yleiskuvaa Taideyliopiston kampuksen Kuva/tilasta. Kuva: Mikko Ängeslevä

2. Johdanto

Ajattelen maalausta moniosaisena ja -tasoisena kokemuksena. Hyvä maalaus resonoi tunteen ja järjen tasolla. Taidekokemuksen ensivaikutelmassa mieli ei ole vielä ehtinyt sanoittaa näkemäänsä, mutta jotain tapahtuu. Sitä seuraa rationaalinen prosessi, jolloin värit, muodot ja objektit nimetään, sekä aloitetaan kokonaisuuden tulkitseminen. Yksi taideteos voi tarjota katsojalleen nopean tajunnan täyttävän ensi iskun ja hiljalleen syntyvän syvää luotaavan oivalluksen, huumoria, surua ja melkein mitä tahansa ihmisen tunneskaalan puitteissa.

Mielestäni kukin tarkastelee teosta oman elämänsä ja oppiensa viitekehyksen puitteissa. Siinä on jotain kiistämättömän rehellistä, mutta myös harhaanjohtavaa. Henkilökohtaisen kokemuksen ohella taideteoksen olemukseen kuuluu myös sen tekijän teokselleen antamat ajatukset ja lähtökohdat. Toisaalta taiteilijan karaktääri ja henkilöhistoria maustavat taideteoksen vastaan ottamista, katsojan ollessa niistä tietoinen.

Maalauksissani tahdon herätellä kokemusta, joka ei pääse takertumaan ennalta sovittuihin arkimaailman lokeroihin. Esittämissä maalauksissa sijaitsevat objektit voidaan tunnistaa ja nimetä, mutta kokonaisuus jää oudoksi ja epäselväksi.

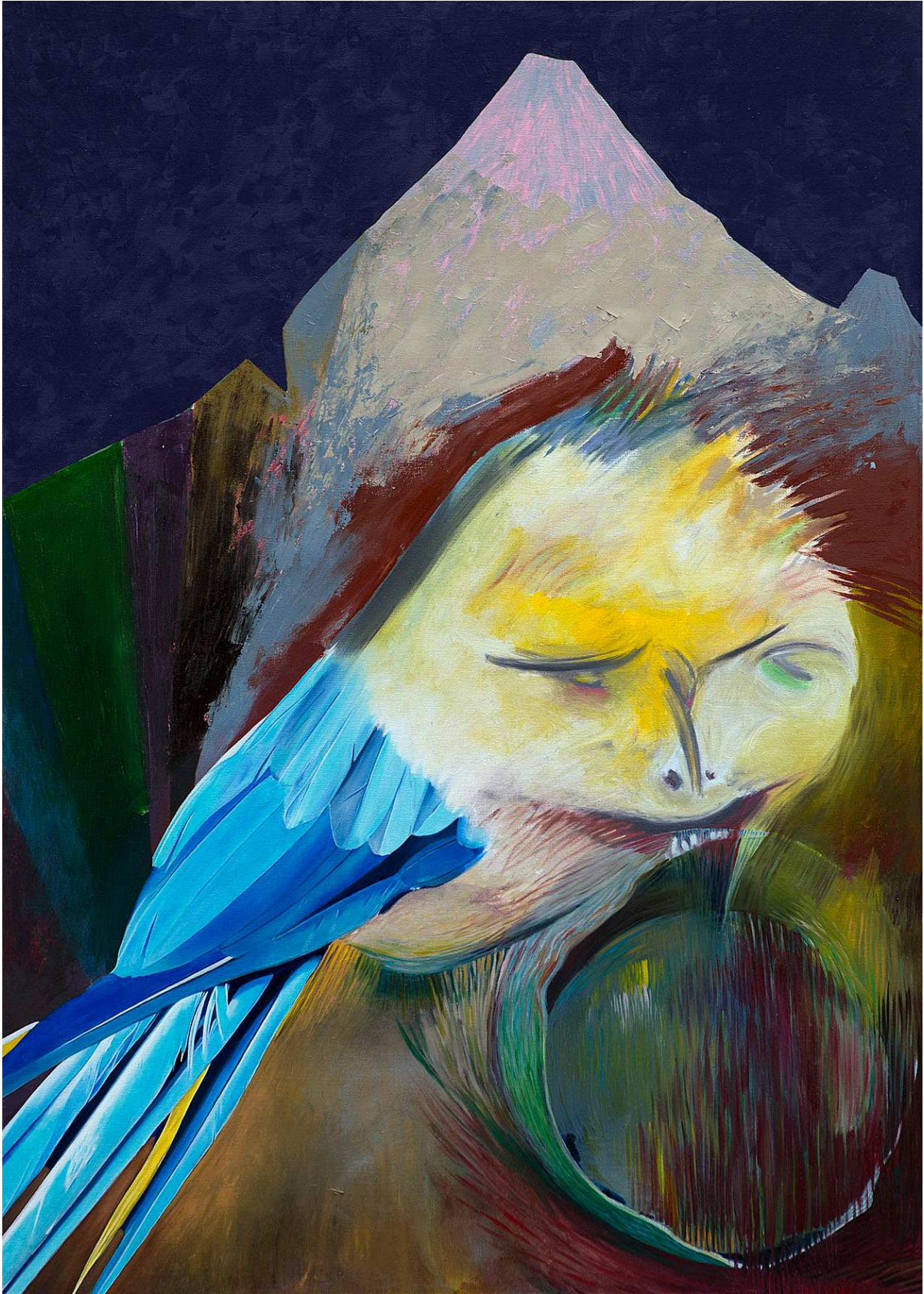
Koen taiteen olevan suhteellisen turvallinen ympäristö laajentaa ja venyttää kokemuksellisesti totutun rajoja. Katsoja voi myöntyä selittämättömän äärellä. Parhaimmillaan taide täyttää tai osoittaa sellaisen elämän alueen, johon arkitodellisuus tai viihde eivät ulotu.

Englantilainen taidemaalari Francis Bacon (1909-1992) toteaa, että taiteilija ei saa pelätä tulewansa naurunalaiseksi.¹ Se on hyvä neuvo kuvataiteilijalle, joka siirtyy pois kuvien maailmasta kirjoittamaan niistä.

¹ Blackwood 1987, 0:36:31.

Mikro- ja makroskooppista tasoa yhdistää niiden abstraktisuus.

Atomi- ja avaruuskokoluokassa on lähinnä palloja kiertämässä toisia palloja. Jossain, hyvin tarkkaan rajatussa kohdassa tätä todellisuutta on esittävä, figuratiivinen maailma. Se on kirurginen viilto materialistisessa kaikkeudessa.



(Kuva 1) Mikko Ängeslevä / *Lintu tuo* / 2024 / Öljy puuvillakankaalle / 154 x 110 cm. Kuva: Mikko Ängeslevä

3. *Lintu tuo*

(Kuva 1)

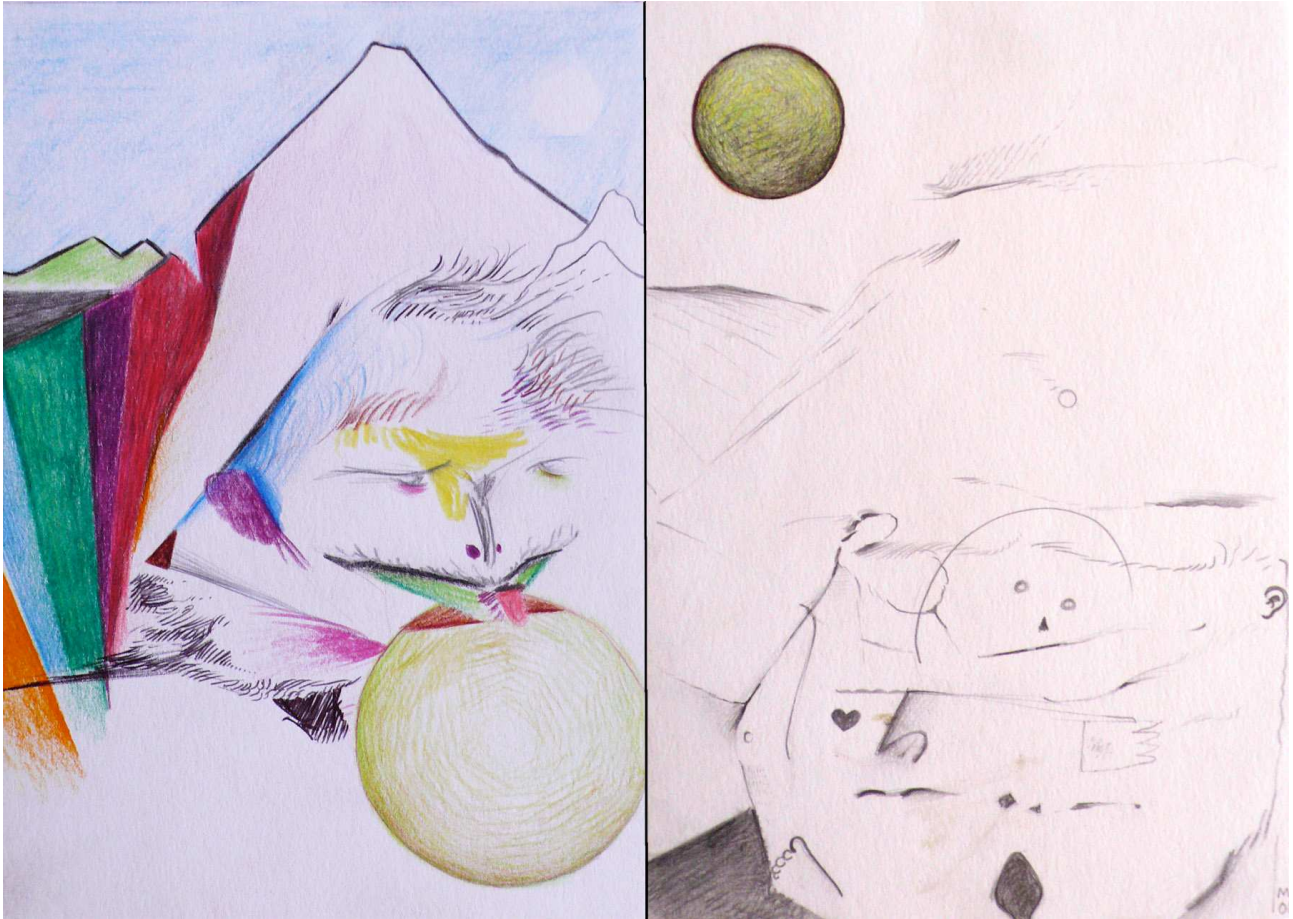
3.1 Kuolema ja referenssin muotoutuminen

Sinä päivänä piirtelin yhdessä Tallinnan kahviloista. Olin ehtinyt reissaamaan Itä-Euroopassa noin kuukauden. Hieman piirroksen valmistuttua sain isältäni suruviestin. Isoisäni kuolema ei tullut yllätyksenä, mutta toivoin ehtiväni näkemään vielä viimeistä kertaa.

Annoin piirrokselle nimeksi *Lintu tuo kuoleman* (Kuva 2). Siinä on useita symboliselta tuntuvia elementtejä, joista *pyöreä vihreä objekti* esiintyi myös pari päivää aiemmin piirtämässäni kuvassa. Jälkiselitteisesti annoin objektille *kuoleman* symbolisen merkityksen. Siinä oli jotain enteellistä, vaikka suhtaudunkin sen kaltaisiin ilmiöihin vakaalla epäilyksellä. Piirtäessäni en ajatellut sen tarkemmin mitä piirrän. Piirsin puhtaasti fiiliksen pohjalta.

Aiempi piirros sai nimekseen *Kuolinvuode* (Kuva 2). Siinä *vihreä objekti* luimuilee takalalla auringon tai kuun sijasta. Pelkistetty ihmishahmo makaa edessä hieman tuskaisen oloisena.

Nämä kaksi piirrosta ovat eräänlainen duo, jotka sisältävät tavanomaista enemmän henkilökohtaista syvyyttä verrattuna useisiin muihin piirroksiini. Merkitykset ovat yleisesti ottaen hyvinkin tulkinnanvaraisia, mutta oman maailmani sisällä ne jäivät kantamaan tavallista painavampia viittauksia. Piirrokset olisivat luultavimmin jääneet unohdukseen, jos kuolema ei olisi ollut läsnä niiden syntyäikaan.



(Kuva 2) Vasemmalla: Mikko Ängeslevä / *Lintu tuo kuoleman* / 2008 / Puuvärit paperille / 14,8 x 21 cm.

Oikealla: Mikko Ängeslevä / *Kuolinvuode* / 2008 / Lyijykynä ja puuvärit paperille / 14,8 x 21 cm. Kuva: Mikko Ängeslevä

3.2 Maalaamisen prosessi ja muistaminen

Olen toteuttanut Maalauksen *Lintu tuo* (kuva 1) vuonna 2008 Tallinnassa tehdyn piirroksen pohjalta. Maalauksessa esiintyy lintumainen hahmo, jolla on erikoiset kasvot ja realistisesti maalatut sulat. Linnun nokassa on jotain epämääräistä, ehkä raadeltua. Alkuperäisessä piirroksessa linnun nokassa riippui kuolemaa symboloiva vihreä objekti. Maalauksen nimestä on jäänyt pois *kuolema*, koska jää epäselväksi mitä lintu on tuomassa. Nokassa ei ole enää sama objekti.

Maalauksessa yhdistyy realistinen, pelkistetty ja abstrakti ilmaisu. Tyylien fuusiosta huolimatta kokonaisuus henkii ekspressiivisyyttä, johon sain otetta vuosien tauon jälkeen. Linnun kasvoja maalatessani onnistuin uppoutumaan tekemiseen täysin, mikä tuntui nautinnolliselta. Öljymaalien levittäminen rätillä herätteli muistoja noin 25 vuoden takaa,

jolloin työskentelyni oli intuitiivisimmillaan. Muistaminen voimisti entisestään luottamusta tekemiseen. Minulla oli muita suunnitelmia illalle, mutta en pystynyt lähtemään maalauksen ääreltä. Lopulta kasvot ja osa taustasta olivat valmiit. Muutamaan tuntiin tiivistyneen maalaamisenrykäyksen aikana teos meni eteenpäin luultavasti usean päivän edestä. Lähtiessäni tunsin oloni kevyeksi ja kokonaiseksi.

Voimakkaan maalauskokemuksen jälkeen tuntui hyvältä jatkaa linnun sulkien maalaamista esittävän referenssikuvan pohjalta. Kyse on lähinnä teknisestä prosessista, jonka lopputulema on suurin piirtein ennakoitavissa. Toki tekemisen mielialat vaihtelevat päivittäin; välillä värit sekoittuvat kuin itsestään, pensseli on vakaa ja maalaus melkein kuin maalaa itsensä. Toisinaan taas vähän kaikki on hankalaa, ja sitä vain rutiininomaisesti jatkaa siihen asti mihin pystyy. Maalaamisessa ei ole aina iloa, mikä on hyväksyttävä osana kokonaisuutta.

Maalarina en voi sanoa pyrkiväni johonkin tietynkaltaiseen tunnetilaan maalatessa, tai että yrittäisin saavuttaa määrätyn kaltaisia kokemuksia. Inspiraatiotakaan ei ole varaa odotella. Puhdas maalauskangas on minulle eräänlainen sisäisen tyhjyyden representaatio, joka täyttyy sen äärellä työskennellessä. Runollisesti ilmaistuna, valmis maalaus on kuin pala sielua.

Henkilökohtaisesti on vaikea ajatella samankaltaista intuitiivista luovuuden tilaa minkään muun tekniikan kuin maalaamisen kautta. Maalaaminen on suoraa kommunikaatiota sen kanssa, jonka ihminen pitää tai kätkee sisällään. Niinpä figuratiivisen maalarin on vaikea olla paljastamatta teoksissaan jotain salaista, itselleenkin tiedostamatonta.

3.3 Raidat maalauksessa

Uskollisena referenssi-piirrokselle, vasemmalla puolella *Lintu tuo* –maalauksista on viisi eri väristä raitaa vieretysten. Raidat ovat toistuneet useasti maalauksissani. Vuosien 2004-2008 maalauksissani niitä esiintyi jatkuvasti. Maalasin jopa asuntonikin seinät eri värisillä raidoilla (kuva 3). Aiheen liiallinen toistuvuus johti ilmeiseen allergisoitumiseen sitä kohtaan.

En muista miksi ryhdyin alunperin maalaamaan raitoja. Tunnetuista raitamaalareista² ainoastaan *Sean Scully* oli minulle tuolloin tuttu luultavasti Tampereella Sara Hildénin taidemuseossa 2003 pidetyn näyttelyn ansiosta. Pidän Scullysta, mutta en muista hänen geometrinen muotojen herättäneen riittävän vahvaa inspiroitumista tullakseen imitoiduksi. Mutta toisaalta, omista vaikuttimistaan ei voi koskaan olla liian varma.

Raidat symboloivat mm. järjestystä, rakennetta ja säännönmukaisuutta³, vaikkakin käsittelyssäni ne tuovat mieleen enemmänkin sirkuksen. Muistan myös saaneeni jonkin kaltaista henkistä tyydytystä niiden maalaamisesta. Tietoisella tasolla suhteeni raitojen maalaamiseen oli käytännöllinen. Ne ovat visuaalisesti tehokkaita ja niillä saa helposti täytettyä maalauksen taustaa. Sittemmin, kun aiheeseen on ollut riittävästi etäisyyttä, siihen palaaminen oli oikeastaan aika lempeää.



(Kuva 3) Yksityiskohta asunnostani vuodelta 2004. Kuva: Mikko Ängeslevä

² mm. Morris Louis (1912-1962), Paul Klee (1879-1940), Daniel Buren (1938-), Bridget Riley (1931-), Ross Bleckner (1949-).

³ Fussel 2020.

3.4 Maalauksen symboliikka

Maalauksen *Lintu tuo* taka-alalla oleva vuori ja tumma taivas rauhoittavat kokonaisuutta, tuovat tasapainoa ja luovat tilan tunteen. Omassa tulkinnassani vuorten takana asuva lintu on tuomassa viestiä jostain arkitajunnan ulkopuolella olevasta. Lintu onkin yleinen symbolinen tekijä useissa myyteissä.

*Lintulajien symboliarvo vaihtelee jonkin verran eri kansoilla; joutsenella on kuitenkin keskeinen rooli useimpien uralilaisten kansojen mytologiassa. Selkupeilla joutsen on keväällä rituaalein vastaanotettu pyhä lintu. Obinugrilaisilla joutsen, hanhi ja sorsa kuuluvat taivaallisiin etelän lintuihin, kuikka taas alamaailmaan.*⁴

Lopulta ulottuvuuksien välinen sanansaattaja palaa takaisin vuorten taakse tuntemattomaan. Myyttisesti se paikka voisi olla lintukoto. ”Suomessa lintukoto on yhdistetty linnunrataa koskeviin uskomuksiin”.⁵

Myös vuori esiintyy tärkeänä symbolina useassa perinteessä:

Keski- ja Pohjois-Aasiassa samoin kuin Intiassa ja Pohjois-Euroopassa on uskottu maailman keskuksen sijaitsevan pohjoisessa. Siellä sijaitsee myös maailmanvuori, jota suomalaisessa perinteessä kuvataan metalliseksi:

*Lennä tuonne, Luojan lintu,
Viiletä, Jumalan vilja
Päivölähän, Pohjolahan,
Kulta vuoren kukkulalle,
Helmoille hopea vuoren,
Vaski vuoren vantahille,
Siellä kynnet leivotaan,*⁶

En jaksa muistaa miksi alunperin piirsin vuoren, ehkä se tuntui vain luontevalta. Omakohtaisen merkityksen vuoret saivat vasta muutama vuosi myöhemmin rakastuessani

⁴ Siikala 2012, 175.

⁵ Siikala 2012, 177.

⁶ Siikala 2012, 170.

Intian Himalajaan. Sen jylhyys ja kauneus saivat tuntemaan tavalla, joka oli minulle entuudestaan vierasta.

3.5 Mystinen ja sanojen takainen

Opiskellessani joogaohjaajaksi Pohjois-Intian Rishikeshissä 2010 näin erikoisen unen. Unessa myyttinen käärme kuningas, Adishesha⁷, näytti minulle loputtoman oloisen vuorijoukon. Sillä hän viittasi kaikkeen olemassa olevaan tietoon. Sitten hän osoitti pikku kiveä; minun tietoisuuttani. Jostain merkillisestä syystä paikallisella hindumytologialla värittynyt alitajuntani koki tarpeelliseksi kertoa minulle, että tietoisuuteni riittää juuri ja juuri ymmärtämään ettei se ymmärrä yhtään mitään.

Yhtäältä taidemaailman kaanonissa yksittäinen taiteilija tuntuukin vertautuvan pieneen, usein merkityksettömään, osaseen laajassa kokonaisuudessa. On toki myös jättiläisiä, joiden harteilla itse kukin tähystelee.

Yhtä kaikki, subjektiin liittyvä vähäpätöisyys ei kuitenkaan poista henkilön sisäsyntyistä erityisyyden kokemusta. Melkein pä kuka tahansa kokee olevansa erityinen, salaa tai häpeämättömän julkisesti. Tästä massasta erottuvat ne, jotka ovat oivaltaneet merkityksettömyytensä. Ainoastaan he voivat olla erityisiä.

Vuorilla voi havahtua myös mysteerisiin tuntemuksiin. On olemassa kokemisen taso, joka täyttää kehon ja tajunnan. Se on sellaisenaan järjen ylittävä ja sanallisen maailman tavoittamattomissa. Myös taiteessa niitä tärkeimpiä kokemuksia saattaakin muodostua, kun teosta ei pysty yksiselitteisesti sanallistamaan, mutta silti se herättää voimakkaita tuntemuksia. Luonto on tietysti aivan omaa kaliiberiaan taiteen rinnalla, mutta uskoisin kokemuksissa olevan jotain samanhenkisyttä.

Länsimaisessa kontekstissa edellä mainitun kaltaiseen kokemukseen viitataan subliimin⁸ käsitteellä. Sattuman kautta olen oppinut tuntemaan kyseisen käsitteen alunperin japanin kielisessä yhteydessä, jossa se kantaa nimeä yūgen.

⁷ Jones; Ryan 2007, Entries A - Z, 7-8.

⁸ Haapanen 2020, 2-3.

Vapaasti suomennettuna (ja ymmärrettynä) yügen tarkoittaa *syvällistä tietoisuutta kaikkeudesta, joka laukaisee sanojen taakse jäävän voimakkaan ja mysteerisen kokemuksen.*⁹

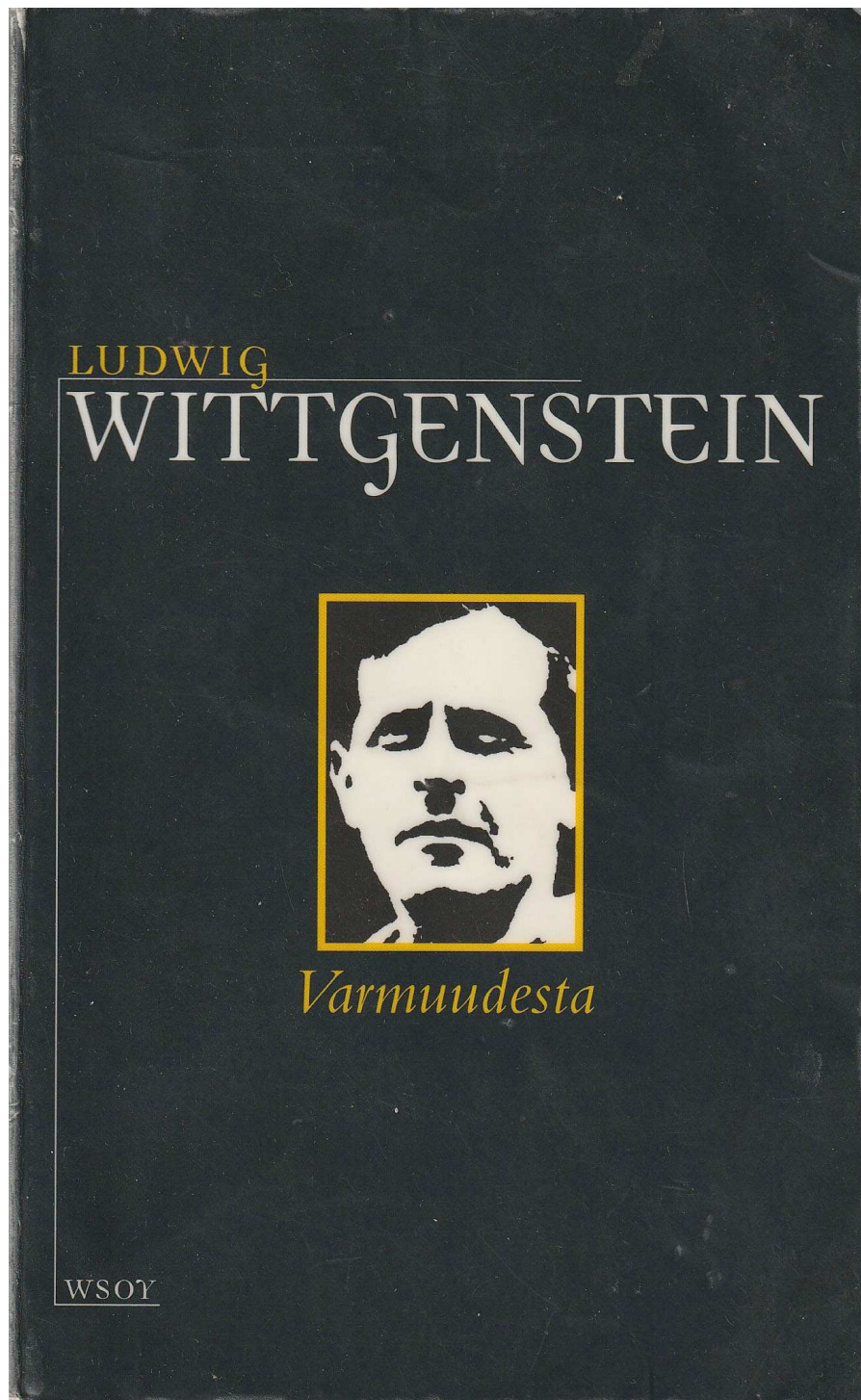
Puhuttaessa sellaisesta, mistä ei voi puhua, alkaa loogisen empirismin ja analyyttisen filosofian merkkihahmo Ludwig Wittgenstein kummitella tajunnassani. Hänen esikoisensa *Tractatus logico-philosophicus* päättyy tunnettuun lauseeseen ”*Mistä ei voi puhua, siitä on vaiettava*”¹⁰. Sisäsyntyisistä kokemuksista puhuttaessa sanat alkavat johtaa harhaan, aiheuttaen helposti väärinkäsityksiä.

Taiteilijana olen kuitenkin kiinnostunut kokemuksesta sanojen takana. Siellä, uskoakseni, lepää jotain sellaista mitä on jälkeempäin vaikeaa sanoin mitätöidä tai kyseenalaistaa. Voimallinen, sisintä kutitteleva reaktio teokseni äärellä lieneekin parasta palautetta, mitä voin ajatella. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että kuvataiteen maailmassa puheen merkitys on ratkaisevassa osassa. Melkein mikä tahansa teos voidaan puhua erinomaiseksi, mutta yksikään teos ei sitä ole, ennen kuin sen sanotaan olevan.

Wittgenstein on antanut minulle muutakin kuin vaikeita ajatuksia. Lukiotovereideni (1998-2001) myötävaikutuksesta tutustuin hänen ajatteluunsa ja kirjojensa kansiin. WSOY:n julkaisemassa *Varmuudesta*-pokkarissa (Kuva 4) näin ensimmäistä kertaa tyylytellyn mustavalkoisen kasvokuvan Wittgensteinista. Kuvassa ei sinänsä ollut mitään ihmeellistä, mutta kirja sattui olemaan mukanani taideleirillä Valkeakosken Voipaalassa kesällä 2000. Kuva päätyi referenssiksi yhteen maalaukseeni. Sen jälkeen jatkoin enemmänkin samojen kasvojen äärellä, mutta piirteitä yksinkertaistaen ja luovasti muunnellen. (Kuva 5).

⁹ Suzuki 1973, 220-221.

¹⁰ Wittgenstein 1996, 88.



(Kuva 4) Wittgenstein, Ludwig (1969) 1999. Varmuudesta. Helsinki: WSOY.
Skannaus: Mikko Ängeslevä



(Kuva 5) Maalauksia ja piirroksiani vuosilta 1999-2005. Kuvakooste: Mikko Ängeslevä

Toisinaan jaksan ihmetellä miten tavalliset objektit muuntuvat järjestyttävän kiinnostaviksi kun ne maalataan, piirretään tai veistetään. Vaatteessa muodostuvat laskokset, rypyt ja mytyt ovat arkistakin arkisempi näky, mutta kankaalle maalattuna takuuvarma katseenvangitsija.



(Kuva 6) Mikko Ängeslevä / *Toinen puoli* / 2024 / Öljy pellavakankaalle / 135 x 120 cm

4. Toinen puoli

(Kuva 6)

4.1 Maalauksen muoto ja kategoria

Teos on visuaalisesti synteesi kolmesta eri maalaustyylistä, samaan tapaan kuin *Lintu tuo* -maalauskin (Kuva 1). Siinä yhdistyy realismi, abstrakti ja sarjakuvaan tai naivismiin viittaava pelkistetty ilmaisu. Eri tyyllilajien yhdistämisen mielekkyys on syntynyt tarpeistani toteuttaa monimuotoista ilmaisua. Edellä mainittuja tyyliä olenkin maalannut aiemmin sellaisenaan, kausiluontoisesti.

En ole koskaan toteuttanut tyyllillisesti samankaltaisia teoksia vuosien jatkumossa ja olenkin kaivannut siihen muutosta. Sinänsä pidän hyvänä impulsseihin ja vapauteen nojaavaa luovuuden virtaa, mutta taidemaailmassa tunnistettavuudella on paikkansa. Huomaan myös henkilökohtaisen tarpeen rajata ilmaisullisia keinojani. Ehkä kaikkea on tullut kokeiltua riittävästi. Jonkin kaltaisena yhteenvetona olenkin sitten päätenyt yhdistämään useamman itselleni mieluisan tyylin samalle kankaalle. Se tuntuu toimivan. Olen inspiroitunut ja työskentely tuntuu minusta hyvältä. Tunnen varmuutta siitä, mitä olen tekemässä. Kun kuulisin äänestäni sellaisia nyansseja, jotka olivat pitkään vaiti. Lähtökohtani taiteen tekemiseen juontaa figuratiivisesta maalaustaiteesta ja niihin maisemiin olen jälleen asettunut.

Kuulin ohikorvan yhden itselleni tuntemattoman ihmisen kommentoivan Kuvan Kevät -näyttelyn maalauksiani jotenkin seuraavasti: ”- *Hah, aika hyvä... lopputyössä esitetty samaan aikaan kaikki opitut tyylit*”. Minua kommentti huvitti, mutta sai samalla miettimään miten ihmiset katsovat teoksiani. Tulisiko useaa tyyliä yhdistelevää tekniikkaa perustella tai selittää tarkemmin? En tietenkään pyri minkäänlaiseen ”tyylibrassailuun”, kuten yksi ystäväni hyvässä hengessä maalauksiani kommentoi. Toisinaan tyyli määrittää pitkälti teosta, mutta onnistuneessa maalauksessa on kyse jostain syvemmästä. Ajattelen, että maalaus tässä hetkessä vaatii vapautta ja tilaa hengittää. Antaa tiedostamattoman tehdä oma työnsä. Totta kai on hyvä olla tietoinen taidemaailman kaanonista, ja millä tavoin siihen itse asettuu. Sanoihan Francis Baconkin, että ”*taiteilijan tulee tuntea taidehistoria*

läpikotaisin".¹¹ Koska tunnen tarpeen monimuotoiseen ilmaisuun, on silloin myös rehellistä toteuttaa sellaista. Ja kun rehellisyys itseään kohtaan määrittää taiteellista työtä, uskon vahvasti suunnan olevan oikea.

Maalaukseni asettuvat luultavimmin jonnekin nykymaalauksen kategoriaan. En ole ajatellut sitä maalatessani. Asiaa olen oikeastaan miettinyt ensimmäistä kertaa vasta Instagram-julkaisun yhteydessä lisätessäni aihetunnisteita:

#figurativepainting, #contemporaryart, #oilpainting, #colorpainting.

Aika ylimalkaista, mutta en ole osannut tai kokenut tarvetta löytää yhtään tarkempaa selitystä. On myönnettävä, etten ole paras mahdollinen henkilö määrittelemään omaa taidettani.

4.2 Maalauksen tulkintaa omasta näkökulmasta

Teoksen *Toinen puoli* komposition olin suunnitellut etukäteen, mutta sisällöllisesti teos alkoi muotoutumaan sitä maalatessa. Niinpä olenkin alkanut oivaltamaan ja tulkitsemaan teosta vasta sen valmistumisen jälkeen.

Nojatuoli jakaa maalauksen kahteen osaan. Katsojalta piiloon jäävä puoli on jotain tiedostamatonta ja mahdollisesti mielikuvitusta ruokkivaa. Istuuko tuolissa ketään jää katsojan tulkinnan varaan. Tuolin selkänojasta katsoen maalauksen näkyvällä puolella on kolme huomiota kiinnittävää kohdetta.

Pieni, kummitusmainen hahmo vaikuttaa olevan teoksen päähenkilö. Sen visuaalinen ilme juontaa aiemmin mainitusta Wittgensteinista. Onko sillä temaattista merkitystä jää epäselväksi, mutta kummitusta itsessään voi pitää viittauksena arkitietoisuuden ja sääntöjen toisella puolella olevaan. Maalauksen asetelma onkin tavallaan käänteinen; katseelta piiloon jäävä, mahdollisesti todellinen, jää tiedostamattomaksi, kun taas järjen ulkopuolinen, kummitus, on tehty näkyväksi. Kummitus ottaa kontaktin katsojaan, mikä luo maalauksen rajat ylittävää intensiteettiä.

¹¹ Blackwood 1985. 00:35:53

Toinen huomion kohde on realistisemmin maalattu, tuolin päälle asettunut paita, joka muistuttaa oikeaksi kokemastamme maailmasta. Mutta toisaalta, yksityiskohtaisuudessaan, se alkaa olioitumaan. Siinä voi nähdä jopa jotain karhukaismaista. Paita ja lakanasta muotoutuva kummitus ovat molemmat tekstiilejä. Molemmat ovat omalla tavallaan kiinnostavia, mutta kummitus on mielestäni huomattavasti elävämpi. Todellisuudesta muistuttavasta paidassa on jotain painavaa.

Kolmantena huomio kiinnittyy kummitukseen nojautuvaan tai mukana kulkevaan sarjakuvamaiseen, jokseenkin possua muistuttavaan hahmoon. Se vaikuttaa elävältä, omiin mietteisiinsä tai omaan maailmaansa sulkeutuneelta. Onko kyse itsenäisestä hahmosta, eräänlaisesta *transitionaaliobjektista*¹², vaiko jonkinlaisesta leikkikalusta, jää sekin tulkinnanvaraiseksi. Hahmossa on kuitenkin tuttuutta ja se vaikuttaa sympaattiselta, lähestyttävältä. Siinä tuntuisi olevan myös hieman surumielisyyttä. Tunteeko hän yksinäisyyttä vai onko hän kyllästynyt passiiviseen toimijuuteen. Sillä passiiviselta hän vaikuttaa, mukana kulkijalta. Kaiken kaikkiaan hahmo tuntuu aidolta. Pienuudestaan ja ei-ihmismäisyydestään huolimatta se muistuttaa katsojaa kaiken lävistävästä arkitodellisuudesta.

Takana roikkuvat verhot sekä ovi viiptyvät esittävän ja abstraktin rajoilla, mutta konteksti saa katsojan luultavimmin näkemään ne arkisina objekteina. Olen maalannut nojatuolin rennoholla otteella. Se noudattaa perspektiiviä, mutta muuten sitä ei voi lähestyä liian realistisena. Sen kulunut takaosa ja nahan halkeamat käsinojissa muistuttavat ajan läsnäolosta. Minussa rouhea 80-lukulainen tuoli herättää elämänmakuisen ja todentuntuisen kokemuksen.

Visuaalista voimaa maalaus ilmentää vastaväreillä. Kummitus on mustavalkoinen, kellertävän sävyisen paidan taustalla roikkuvat violetit verhot ja punertava nojatuoli taas latautuu taustan vihreän sävyistä. Jämerä, murretuilla punaruskean sävyillä maalattu nojatuoli tuottaa rauhallisen, suorastaan staattisen yleistunnelman.

¹² Winnicott 1971, 1–18. Transitionaaliobjekti on eräänlainen välikappale (esim. uniriepu), jonka avulla lapsi alkaa hahmottamaan muun maailman erillisenä itsestään.

4.3 Prosessin herättämää pohdintaa

Joiltain osin tunnen jatkavani työskentelyssäni siitä, mihin joskus 2002 tienoolla jäin. Ekspressiivinen ilmaisu yhdistettynä ainoastaan taidemaalauksen äärellä tapahtuvaan päivittäiseen jatkuvuuteen ovat palanneet. Olen myös hiljalleen palannut ei-esittävästä ilmaisusta takaisin esittävään maalaamiseen. Katkeamaton tekeminen auttaa syventymään ja tukee teknistä kehittymistä, sekä inspiroi uusiin kokeiluihin. Syventyminen on ajoittain niin voimakasta, että raja teoksen ja tekijän välillä häilyy.

Taiteilijana olen pitkään kaipaillut takaisin luovuuden kokemukseen, jossa olin alle parikymppisenä. Olen luultavimmin jollain tapaa kulkenut tietoisesti sitä kohti ja eräänlainen taaksepäin katsominen on ollut tieni nykyhetkeen. Vuosi kuvataideakatemiassa on kytkenyt osan minusta etsimääni kohtaan menneisyyttä.

Toisaalta, en ole enää puoliksikaan niin impulsiivinen kuin myöhäisteiniä. Silloin aloitin maalauksen ilman sen kummempaa suunnitelmaa. Intensiivinen, usein kuluttavakin, työskentely vei maalauksen lopulta johonkin suuntaan. Jokainen teos oli lähtökohdaltaan yksilöllinen. En missään vaiheessa työstänyt näyttelykokonaisuutta tai tietoisesti pyrkinyt pysymään saman aihepiirin sisällä. Vaikutteita tuli otettua joka puolelta, sen enempiä ajattelematta. Fyysinen kestävyys oli toista luokkaa. Saatoin maalata iltapäivä viidestä aamu viiteen, nukkua pari tuntia ja lähteä kouluun. Nytkin, keski-ikäni kynnyksellä, tuollainen yö-työskentely vähäisillä unilla olisi mahdotonta. Pelkkä ajatuskin kauhistuttaa. Tämän päivän työskentelyni on harkitumpaa ja kärsivällisempää. Laatusanoja, joiden muassa partakarvat harmaantuvat, hiukset harvenevat ja rasva alkaa kertyä keskivartaloon.

Maali on vielä märkää. Katsot teostasi, etkä ole tyytyväinen.

Tavallaan sen pitäisi olla valmis, mutta et kykene rauhoittumaan sen äärellä. Jotain pitäisi muuttaa, et vaan näe selkeästi, että mitä.

Odotat muutaman viikon tai kuukausia. Kun seuraavan kerran näet teoksen se vaikuttaa valmiilta. Mikään teoksessa ei ole muuttunut, sinä olet.



(Kuva 7) Mikko Ängeslevä / Takauma / 2024 / Öljy pellavakankaalle / 134 x 90 cm. Kuva: Mikko Ängeslevä

5. *Takauma*

(Kuva 7)

5.1 Maalauksen idea ja lähtökohdat

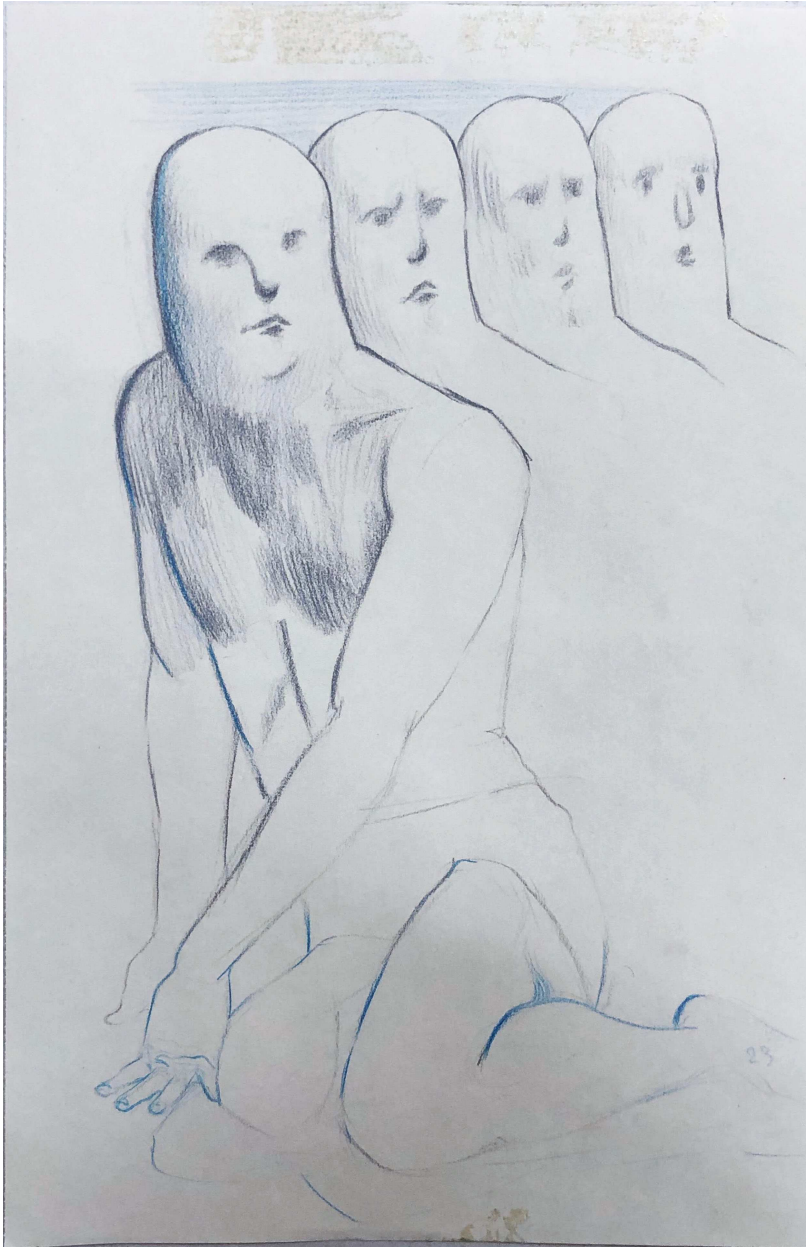
Maalauksen sommitelma ja idea juontavat muutaman vuoden vanhasta piirroksesta (Kuva 8). Maalaus pohjalle päässeenä idea ja kuvan kompositio alkoivat kehittymään.

Visuaalisesti teoksessa yhdistyy vahvat väripinnat, naturalistinen maalausjälki ja pelkistetympi sarjakuvamainen tyyli. Alkuperäisessä piirroksessa hahmoja oli yhteensä neljä, joista kolme takimmaista olivat kehottomia. Maalaukseen he kasvoivat kokonaisiksi, saaden mukaansa viidennen hahmon. Ensimmäisen hahmon varjo muistuttaa myös muodoltaan paljolti takana olevia hahmoja. Se on vain asteen verran yksinkertaisempi. Katsojan vastuulle jää päätös siitä, mitä se lopulta kuvastaa.

Opiskellessani Tallinnan yliopistossa 2015 toteutin valokuvasarjan, joka käsitteli toisen ihmisen näkemisen vaikeutta sellaisena kuin ihminen on. Lähtökohtaisena haasteena toisen näkemiseen pidin ihmisen kyvyttömyyttä nähdä tai tuntea omaa itseään. Toisen kasvot ovat valkokangas heijastamillamme projektiolle. Filmi on samea ja rakeinen. Ääni kuuluu huonosti, koska mietimme mitä itse seuraavaksi sanomme. Maalaus *Takauma* jatkaa samasta aiheesta pyrkien olemaan kuitenkin moniulotteisempi.

Hahmojen voidaan nähdä ilmentävän erilaisia olemisen tasoja, tunnetiloja tai todellisuuksia. Ehkä jotain transsendenttista. Onko kyse yhden henkilön tunne- tai olemus skaalasta, useasta henkilöstä vaiko ehkä katsojalle tarjotusta mahdollisuudesta peilata tunnemaailmaansa jää epäselväksi. Toisaalta teoksen kautta voimme katsoa tapaamme lokeroita kanssaihmissä yksioikoisiin ja sementoituihin rooleihin.

Yleisesti ottaen ajattelen maalausta eräänlaisena yhteenvetona tai narratiivina, niistä asioista joita maalauksen työstämisen aikaan tai sitä ennen olen pohdiskellut tai prosessoinut, usein kokonaan tai osittain tiedostamatta. On myös mahdollista, että maalaus enteilee jotain tulevaa tapahtumaa, johon johtavat palaset ovat tavallaan näkössä, mutta tietoisesti tavoittamattomissa. Figuratiivinen maalaus voi tuoda esille jotain tarpeellista, joka muuten jäisi mielen katveeseen. Yhtäältä maalaus voi kertoa sen kokijasta kaikenlaista. Katsoja saattaa kuitenkin pysyä epätietoisena omista projektiostaan ja siirtää vastuun kokemuksestaan taiteilijalle.



(Kuva 8) Mikko Ängeslevä / Luonnos *Takauma* –maalaukseen / 2022 / Lyijykynä ja puuväri paperille. Kuva: Mikko Ängeslevä

5.2 Maalauksen kompositio ja varjo

Takauma –maalauksessa katsojan huomio kiinnittyy luonnollisesti kasvoihin, mutta etummaisena hahmon kolmiulotteisesti eteenpäin työntyvät jalat kiinnittävät yhtäältä katseen. Myös värikylläisillä kadmiumin sävyillä maalatut alushousut herättelevät. Teos hakee jonkinlaista katseen tasapainoa.

Alkuun teoksen kompositio tuotti haasteita, mutta viidennen hahmon lisääminen tasapainotti takaosaa. Etuosaan, vasemmalle ja alas maalattu tumma varjo rauhoitti kokonaisuuden. Ilman varjoa ja viidettä hahmoa, hahmot tuntuivat kaatuvan eteenpäin. Varjo siis täydentää, tai tasapainottaa kokonaisuuden. Voisiko näin sanoa puhuttaessa varjosta Jungilaisessa yhteydessä?

Monet sadut alkavat siitä, kun sankari, usein vähäpätöisin veljeksistä, Tyhmeliini, kohtaa matkallaan eläimen (Saapasjalkakissa-sadussa kissan) tai jonkun muun vähempiarvoisen, inhottavan hahmon, kerjäläisen tai vanhuksen. (...)

(...)Varjokäsité on paradoksaalinen. Se on toisaalta kollektiivinen arkkityyppinen rakenne. Toisaalta se liittyy minään ja sisältää paljon henkilökohtaista materiaalia. Minää lähimpänä olevana rakenteena se näyttää olevan tiedostamattoman suunnalla. Se edustaa koko tiedostamatonta, samalla lailla kuin sadun ensimmäiseksi kohdattu, vähätelty alku hahmo edustaa koko loppuprosessia. Mutta kuten satu osoittaa, polulla on monta muuta hahmoa, ja tarinan edetessä varjo erottautuu yhdeksi osaksi kokonaisuutta.¹³

Näin jälkeinpäin katsoen, teoksen ollessa valmis, kaikki ratkaisut vaikuttavat selkeiltä. Maalausta työstäessä valinnat olivat kuitenkin haastavia ja vaativat mietiskelyä kankaan äärellä. Maalasin vasemman sivun, ylä- ja alaosan useaan kertaan, ennen kuin löysin mielestäni sopivan värin.

5.3 Itsehierretyt öljymaalit ja öljyvärimaalauksen lähtökohdat

Maalausta aloitellessani olin ehtinyt tekemään melko hyvän kokoelman itse hierrettyjä öljymaaleja. Halusinkin päästä kokeilemaan niiden voimaa ja toimivuutta.

Kadmiumpunainen, -keltainen ja oranssi ovat vahvoja, hieman shokeeraaviakin. Erityisesti kadmiumkeltaisen voimakkuus yllättää. Olin ennestään maalannut lähinnä vesiohenteisilla maaleilla, joiden kaupasta ostetut keltaiset olivat aina heikkoja peittokyvyltään. Etualan varjon voisi ajatella maalatuksi jollain mustalla väripigmentillä, mutta todellisuudessa se on

¹³ Ehnberg 2020, 72.

puhdas Preussin sininen. Preussi on kiinnostava ja monipuolinen väri, koska mustan lisäksi se pitää sisällään miltei kaikki siniset.¹⁴

Takauma-maalaukseni on neljäs öljyvärimaalaukseni. Syystä, jota en osaa sen tarkemmin selittää, on perinteinen öljymaalaustekniikka jäänyt pitkälti vaille huomiota visuaalisessa ilmaisussani. Ensimmäinen selkeä yhteys tekniikkaan muodostui kuvataiteilija Miika Nyysösen kuvataideakatemiassa pitämällä laseerauskurssilla 2023. Sitä ennen pohjalla oli vain muutama hassu kokeilu.

Maisteriopintojen ensimmäiset kuukaudet maalasin vesiliukoisilla öljymaaleilla, ennen kuin syksyllä 2023 rohkaistuini aloittamaan ensimmäisen perinteisen öljymaalaukseni. Yllättävän hyvin säilyneet öljymaalit olin saanut joululahjaksi 23 vuotta aiemmin. Alku oli luonnollisesti hapuilevaa, mutta innostus ja uteliaisuus pitivät otteessaan. Ensimmäinen öljymaalaukseni *Potretti* (Kuva 9) valmistui mukavassa tahdissa ja kannusti jatkamaan öljymaalien parissa.

Maalaamisen jäljen ja fiiliksen kannalta onkin melko tärkeää esimerkiksi, miten pensseli liukuu kankaalla tai värit sekoittuvat keskenään. Käytetyn tekniikan käytännöllisyys ja työturvallisuus ovat myös merkityksellisiä seikkoja. Öljymaaleissa yhdistyvät edellä mainitut ominaisuudet. Maalin kuivumista kankaalla voi joutua hetken odottamaan, toisin kuin akryylimaaaleissa. Paletille uutta väriä ei kuitenkaan tarvitse jatkuvasti sekoittaa vanhan tilalle.

Öljymaalaustekniikka on lähtökohtaisesti haitattomasta päästä työskentelytapoja. Puhdas öljymaali koostuu raakapellavaöljystä ja väripigmentistä. Maalin koostumusta voi vielä parantaa lisäämällä hieman mehiläisvahaa (2%).¹⁵ Pigmentti määrittää maalin haitallisuutta tai turvallisuutta. Esimerkiksi ultramariinin sinistä voi huoletta levittää sormilla, mutta koboltti- tai kadmiumpigmenttien kanssa ihokontaktia on vältettävä.¹⁶ Maalin ohentamiseen ei tarvitse käyttää voimakastuoksuisia tärpättiä. Markkinoilta löytyy myös ohenteita, joissa aromaattisia ainesosia on ainoastaan 0,02 %.

¹⁴ Tallgren 2023-2024

¹⁵ Lempiäinen 2023

¹⁶ Tallgren 2023-2024

Suosittu akryylimaalit ovat miedosta hajustaan huolimatta potentiaalisesti terveydelle haitallisia. Niiden levinnyt käyttö perustuu pitkälti mainostamiseen ja markkinapotentiaalin. Satoja vuosia vanhalle öljymaalaustekniikalle on tarpeetonta keksiä oheisaineita ja muuta sellaista. Akryylimaaleille niitä innovoidaan vuosi toisensa jälkeen.¹⁷

Kuvataideakatemiassa maalataan pääsääntöisesti öljyillä, mikä poikkeaa esimerkiksi edellisestä opinahjostani, Kankaanpään taidekoulusta. Ratkaisevaa öljymaalauksen aloittamiseen olikin sitä tukeva toimintaympäristö. Jo pelkästään kanssaopiskelijoilta sai paljon hyviä vinkkejä, mutta ratkaisevinta öljymaalauksen teknisten perusteiden ymmärrykseen oli Malla Tallgrenin vuoden kestänyt materiaaliopin kurssi.

Kokemattomuudestani johtuen kaikki Kuvan Kevät -näyttelyn maalaukseni ovat minulle myös teknisiä harjoituksia. Jokaista maalatessani opin jotain uutta.

¹⁷ Tallgren 2023-2024



(Kuva 9) Mikko Ängeslevä / *Potretti* / 2023 / Öljy pellavakankaalle / 134 x 90 cm. Kuva: Mikko Ängeslevä

1985. Asuimme kolmikerroksisessa kerrostalossa ylimmässä kerroksessa. Vastapäätä asuntoamme näkyi Mikkolantielle avautuvan kenkäkaupan takaseinä. Joku oli maalannut seinään mustalla spraymaalilla kiinnostavan oloisen merkin. Olin katsellut sitä ikkunastamme aina silloin tällöin, ja yhtenä päivänä päätin yrittää kopioida sen puuväreillä A4 -monistepaperille. Olin keskittynyt ja huolellinen. Onnistuin jäljentämään merkin paperille tekemättä yhtään virhettä, mikä oli aika hyvin 3-vuotiaalle. Ylpeänä menin näyttämään tekelettä äidilleni, joka kauhistui. Olin piirtänyt hakaristin.



(Kuva 10) Mikko Ängeslevä / *Tekoily peittelee kuoleman* / Öljy puuvillakankaalle / 81 x 65 cm. Kuva: Mikko Ängeslevä

6. Tekoäly peittelee kuoleman

(Kuva 10)

6.1 Opinnäytekokonaisuuden ensimmäinen suunnitelma

Tutustuin tekoälykuvageneraattoreihin vuonna 2022 hieman ennen niiden räjähdysmäistä leviämistä. Kaupalliset generaattorit innostivat alkuun, koska niillä pystyi luomaan erikoisen näköisiä kuvia olemattomalla vaivalla. Tekoälyn tarjoamaan kuvamaailmaan ja helppouteen kyllästyi nopeasti, mutta hieman enemmän vaivalla olisi ehkä mahdollista luoda pätevä avustaja taiteen tekemiseen.

Kiinnostuinkin mahdollisuudesta luoda teoksistani koostuvan datasetin pohjalta oman tyylin. Kun ohjelma on koulutettu omaksumaan taiteellinen tyylini, voi sille kirjoittaa yksinkertaisia kehoitteita eli promptteja, kuten *puu, *sauna ja *orava. Promptien pohjalta ohjelma luo kuvan, jossa objektit esiintyvät halutun tyylin mukaisesti. Samanlainen toiminto on perusjuttu kaikissa kaupallisissa tekoälykuvageneraattoreissa tunnettujen taiteilijoiden kohdalla. Generoitavan kuvan tyyliksi voi valita esimerkiksi *Vincent Van Gogh* -tyylin tai *Salvador Dali* -tyylin. Yksi näkökulma opinnäytteeseen olisi ollut silloin perinteisillä menetelmillä tehdyn taiteen ja tekoälyn välisen suhteen tutkiminen. Juuri mikään ei kuitenkaan toteutunut suunnitelman mukaisesti. Opintojen ja ennen kaikkea maalaamisen aloittaminen Kuvataideakatemiassa motivoi ja inspiroi työskentelyä siinä määrin, että kiinnostus tekoälyavusteiseen työskentelyyn loppui miltei kokonaan. Tuomo Rainion vetämällä tekoälykurssilla kuvataideakatemiassa pääsin kuitenkin kokeilemaan *Ängeslevä* -tyylin luomista teosteni pohjalta, mutta se ei toiminut siten kuin olin toivonut.

Alkuperäinen ideani oli luoda tyyli, jonka datasetti pohjaa toisistaan paljonkin eroaville maalauksille. Näistä sitten löytyisi jonkinlainen visuaalinen punainen lanka, jonka pohjalta voisin luoda loputtoman määrän tyyllilleni uskollisia referenssikuvia. Kuvitelmistani piittaamatta toisistaan poikkeavat kuvat muodostavat lähinnä visuaalista kohinamössöä. Kurssin kokeilujen pohjalta opin, että tekoälyä kouluttaessa datasetin maalausten täytyy olla hyvin samankaltaisia, jotta yhtenäisen tyylin luominen on mahdollista. Ajatuksen

tekoölyavusteisesti luodusta omasta, uniikista tyylistä saattoi unohtaa. Tekoölyn tarjoama mahdollisuus ei palvellut ideaani, mutta oli kuitenkin tärkeitä päästä kokeilemaan sitä.

Opinnäyteteoksissani näkyvä tyylien fuusio syntyi lopulta täysin luomuna. Ilmeisesti datasetin punainen lanka oli jo valmiiksi päässäni. Kuvataideakatemia tarjoama taiteen tekemisen miljöö kouli tekemisen ja kokeilemisen kautta maalauksiini useiden tyylien yhdistelmän, joka on nähtävissä maalauksissa *Lintu tuo*, *Toinen puoli* ja *Takauma*. Toteutin lopulta myös yhden maalauksen, jonka valmisteluissa tekoöly oli läsnä. Teos *Tekoöly peittelee kuoleman* poikkeaa tyyliiltään ja kooltaan kolmesta muusta maalauksesta.

Teoksessa *Takauma* (Kuva 7) voi havaita yksittäisen violetin käden ensimmäisen hahmon reidellä. Anatomisesti se ei kuulu siihen. Kättä voi tulkita monella tapaa, mutta samankaltaisia summittaisia kehon osia löytyy runsaasti tekoölygeneroiduista kuvista. En voi kieltää, etteikö sen kaltaisten kuvien katselu olisi voinut yhtäältä vaikuttaa tapaani maalata.

6.2 Tekoölyavusteisen maalauksen anatomia

Tekoöly peittelee kuoleman -maalauksen referenssinä on tekoölykuvageneraattorin muokkaama kuva lumen ja varpujen keskellä makaavasta kuolleesta kauriista (Kuva 11). Alkuperäinen kuva on lehtikuva, joka on ladattu tekoölykuvageneraattoriin, lisäten prompteiksi **Winston Churchill* ja **Oil*. Promptien tulisi muokata annettu kuva jollain tavalla niiden kaltaisiksi. Mitään kuvan lopputulokseen vaikuttavaa tyyliä, kuten Vincent Van Gogh -tyyli, ei ole valittu. Syystä, joka jäänee hämärään, tekoöly ei ole huomioinut valitsemiani prompteja lainkaan. Kuvan tausta, lumi ja varvut ovat saaneet geneerisen anime-henkisen tyylin. Kiinnostavinta muokkauksessa on kuitenkin kuolleen kauriin verhoaminen, raadon piilottaminen. Tekoöly on selkeästi tunnistanut kuolleen ja toiminut ilmeisesti koulutuksensa mukaisesti. Koulutus taas perustunee nykyihmisen ja yhteiskunnan omaksumaan tapaan kätkeä kuolema pois näkyvistä.

Tekoölykuvageneroinnissa asioita tapahtuu ihmisen katseelta piilossa ns. mustassa laatikossa, mutta kouluttamalla ohjelmia ihminen voi vaikuttaa monin tavoin lopputulokseen. Tekoölyn kouluttaminen on tärkeää mm. tasa-arvon ja etnisen diversiteetin näkökulmasta.

Kuva on ainoa satojen tekoälyllä muokkaamieni kuvien joukossa, joka tuntui visuaalisesti ja temaattisesti riittävän kiinnostavalta toteutettavaksi maalilla kankaalle.

Maalaus on toteutettu melko uskollisesti referenssin pohjalta. Uskollinen toistaminen mallin mukaisesti ei välttämättä tunnu kovinkaan mielenkiintoiselta ilmaisullisesta näkökulmasta. Työskennellessä on kuitenkin löydettävä itselleen ominainen maalausjälki, jolloin pensselin vedot pysyvät luontevina. Ja vaikka kopioiminen olisikin valokuvan tarkkaa, on maalaaminen aina uniikki tapahtuma. Toisella tavalla kuin vaikka tulostaminen tai vedostaminen.

Pidän myös siitä, kuinka luontevasti kuumien nykyaikainen tekniikka ja perinteinen öljymaalaustekniikka solahtavat yhteen. Minulle on selkeää, että maalaukseni syntyvät omasta kädestä, maalilla kankaalle. Maalauksen eteen on nähtävä vaivaa ja sen materiaalisuuden täytyy tuntua. Mahdollisuus hiertää omat maalit tuo työskentelyyn lisäsyvyyttä. Minulle tekoäly, valokuva tai piirros voivat olla työkaluja siinä prosessissa, mutta eivät sen enempää. Tekoäly on joka tapauksessa tuonut eetteriin aivan uudenlaisen visuaalisen kuvamaailman ja taiteen tekemisen tavan.



(Kuva 11) Tekoälyllä käsitelty referenssikuva maalaukselle. Kuva: Mikko Ängeslevä.

7. Ripustuksesta

Vuoden 2024 Kuvan Kevät -näyttely esitteli samanaikaisesti 51 maisteriksi valmistuvaa taiteilijaa. Määrä on ennätysellinen. Taiteilijoista kaksikymmentä on maalareita, mikä tarkoittaa suurta ripustuspinta-alan tarvetta. Muuten kovin avaraan Kuva/Tilaan olikin pystytetty maksimi määrä lisäseiniä kattamaan maalareiden tarpeet. Väliseinät muodostivat tilaan spiraalimaisen rakenteen, joka kuljetti näyttelyvieraan tilan lävitse. Kuva/Tilassa oli minulta yhteensä neljä teosta, joista kolme *Lintu tuo*, *Toinen puoli* ja *Takauma* sijaitsivat erillisessä huoneessa yhdessä taiteilija Soyoung Christina Chungin installaation kanssa.

Laaja ryhmänäyttely tarkoittaa väistämättä kompromisseja. Kolmen maalaukseni esittämisen haasteeksi kehkeytyi installaatioon kuuluva, koko huoneen täyttävä, oranssi valo. Oranssi valo syntyi huoneen kahden ison ikkunan päälle kiinnitetyistä oransseista kalvoista. Lisäksi ikkunasta tuleva valo tarkoitti, että sen määrä ei ole vakio, vaan vaihtelee päivittäin ja päivän sisällä. Maalaukseni jäivät aluksi oranssin filtterin alle. Suunnitelmana olikin korjata tilanne maalauksiin kohdistetuilla valoilla, mutta noin seitsemän metrin korkeudessa olleiden kohdevalojen teho ei riittänyt. Ehdotuksestani valokisko asennettiin lähemmäksi maalauksia, jolloin maalausten alkuperäiset värit saatiin melko hyvin näkyviin oranssin valon alta.

Päivällä kello kahden korvilla aurinko häipyi galleriatilan taakse, mutta aamupäivän auringon paistaessa suoraan sisään oranssi valo oli vahvimmillaan. Silloin kohdevalot eivät kyenneet hajottamaan oranssia maalausten päältä. Tavallaan maalaukset olivatkin epäkunnossa muutaman tunnin jokaisena näyttelypäivänä, koska toukokuu 2024 oli poikkeuksellisen valoisa. Asia oli vain hyväksyttävä ja nautittava kauniista kesäpäivistä.

Muuten maalaukseni ja Chungin hieno installaatio sopivat hyvin samaan tilaan, niin visuaalisesti kuin temaattisestikin. Installaatiossa mustat hiukset roikkuvat katosta. Teoksessa on samankaltaista epämääräisyyttä ja outoutta kuin maalauksissanikin. Mielestäni on myös hauskaa, että kahdessa maalauksessani, *Takauma* ja *Toinen puoli*, hahmot ovat kaljuja. Siinä mielessä maalausten ja hius-installation voi leikillisesti ajatella täydentävän toisiaan.

Tekoäly peittelee kuoleman -maalaus poikkeaa tyyliltään kolmesta muusta Kuvan Kevät -näyttelyn maalauksestani. Siksi se onkin ripustettu niistä erilleen. Maalaukselle löytyi

paikka Kuva/tilan avarammasta osasta näyttelyn ripustuksen loppu vaiheessa. Se soljuu paremmin yhteen Kuva/Tilan orgaanisten luontoaiheisten maalausten kanssa ja visuaalisessa mielessä koenkin sen täydentävän enemmänkin näyttelykokonaisuutta, kuin omaani. Kuitenkin, visuaalisesta eroavaisuudestaan huolimatta teos on temaattisesti samaa sarjaa kolmen muun maalaukseni kanssa.

Kuvan Kevät -näyttelyn maalauksistani välittyy arkiymmärryksen toisella puolella lepäävä ilmiömaailma: maalaus *Lintu tuo* (Kuva 1) viittaa myyttiseen sanansaattajaan, joka välittää viestejä rajan takaa. Teoksessa *Toinen puoli* (Kuva 6) on kummitusmainen hahmo nojatuolin takana. Maalaus *Takauma* (Kuva 7) voidaan tulkita ilmentävän yksilön suhdetta tiedostamattomaan puoleen itsessään. Maalauksessa *Tekoäly peittelee kuoleman* (Kuva 10) pystyy jo nimen perusteella päättelemään teoksen ammentavan rajan takaisesta. Maalaus tuo esille myös toisenlaisen tuntemattoman eli ihmismielen katveeseen jäävän tekoälyprosessin.

8. Lopuksi

1990-luvun alkuhämärässä oli suomalaisessa televisiossa kolme kanavaa ja kotona yksi vastaanotin ohjelmien katsomiseen. Katsottiin ohjelmia, jotka jokin näkymätön ohjaava käsi valitsi, istuttiin ja katsottiin yhdessä, sekä mahdollisesti riideltiin siitä mitä katsotaan. Ohjelmatarjonta oli rajattua, niinpä minun ja äitini muodostamassa perheessä oli tavallista, että katsoin samoja, kypsempään makuun suunnattuja draamoja kuin äitinikin.

Olin 9 -vuotias, kun televisiosta näytettiin elokuva, joka sijoittui natsien hallitsemaan Saksaan. En muista elokuvan nimeä, näyttelijöitä tai ohjaajaa. Tapahtumiin oli turvallinen etäisyys, vaikkakin synkkyyttä sadettava tunnelma piirtyikin ihon alle. Oli myös toivoa. Muistan nuoren juutalaisen taiteilijamiehen. Hän on elokuvan päähenkilö tai yksi päähenkilöistä. Hän ei kerro tarinaansa, vaan hänestä kerrotaan. Ne ovat otteita, enimmäkseen takaumia, miehen elämän tärkeistä vaiheista. Yhdessä takaumassa mies on kollegoidensa kanssa jaetussa ateljeessa, jonne laskeutuu viehättävä kesäpäivän valo, heijastuen ja hajoten korkeisiin valkoisiin seiniin. Ateljeen seinillä roikkuu hiljattain valmistuneita natsiupseerien muotokuvia. Toisin kuin moni läheisensä, mies välttyi keskitysleiriltä. Natseilla oli käyttöä taidemaalareille. Työ ei ollut hohdokasta, mutta olosuhteisiin nähden säällistä, ainakin parempaa kuin kuolemanleiri. En muista miten elokuva päättyi. Tuona iltana, kotisohvallani, alakouluikäisenä minuun istuutui ajatus, että muiden kuollessa maalarit selviävät hengissä.

Seuraavana päivänä aloin piirtää tosissani.

Kiitokset

Kuvan kevät -näyttelyn teosten taiteelliseen prosessiin, sen eri vaiheissa osallistuneet kuvataiteilijat (aakkosjärjestyksessä): Eeva-Riitta Eerola, Heta Kaisto, Hannele Kumpulainen, Teemu Mäki, Tarja Pitkänen-Walter, Pirkko Rantatorikka, Sigrid Sandström, Päivi Takala, Katja Tukiainen ja Kari Vehosalo. Kuvan Kevät -näyttelyn kuraattori Tuomo Rainio. Kuvan Kevät -näyttelyn taiteilijat ja tuottajat. Päivi ja Paavo Lipposen rahasto. Kirjallisen työn ohjaajat: Kaija Kaitavuori, Teemu Mäki ja Tarja Pitkänen-Walter. Maalausten materiaaliteknilinen asiantuntijuus: Jani Lempiäinen, Emma Luukkala ja Malla Tallgren. Opinnäytteen tarkastajat: Inkamaija Iitiä ja Sini Mononen. Kamut ja sukulaiset.

Kaunis kiitos.

Lähteet ja kirjallisuus

Ehnberg, Lars. 2020. *Unia, satuja ja myyttejä - Johdatus C.G. Jungin Analyttiseen psykologiaan*. Halkia: Noxboox.

Haapanen, Anu. 2020. *Ylevät maailman lopun kuvat*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Saatavilla verkossa: <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/8994e1ec-38ee-40bd-a754-e6ab8de5489c/content>

Jones, Constance; Ryan, James D. 2007. *Encyclopedia of Hinduism*. Facts on File, Inc. An Imprint of infobase publishing.

Siikala, Anna-Leena. 2012. *Itämerensuomalaisten mytologia*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Suzuki, Daizets Teitaro. (1938) 1973. *Zen and Japanese Culture*. Princeton: Princeton University Press.

Winnicott, Donald Woods. (1971) 1994. *Playing and Reality*. London: Tavistock/Routledge

Wittgenstein, Ludwig. (1969) 1999. *Varmuudesta*. Helsinki: WSOY.

Wittgenstein, Ludwig. (1933) 1996. *Tractatus Logico-philosophicus eli loogis-filosofinen tutkielma*. Juva: WSOY.

Luennot

Lempiäinen, Jani. Maalitehdas. Taideyliopiston Kuvataideakatemia. 30.10.- 2.11. 2023.

Tallgren, Malla. Maalauksen materiaaliopin kurssi. Taideyliopiston kuvataideakatemia. 1.2.2023- 18.1.2024.

Elokuvat

Blackwood, Michael. 1985. *Francis Bacon and The Brutality of Fact*. England: Michael Blackwood Productions.

Internet-lähteet

Fussel, Grace. 2020. *The Psychological Meanings Behind Familiar Shapes (And How to Use Them)*. <https://www.shutterstock.com/blog/psychological-meaning-shapes-use>

Taustakirjallisuutta

Hustvedt, Siri. 2012. *Elää, ajatella, katsoa*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Jung, Carl Gustav. (1961) 2001. *Unia, ajatuksia, muistikuvia*. Helsinki: WSOY.

Jung, Carl Gustav. (1964) 1991. *Symbolit piilotajunnan kieli*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Mäki, Teemu. 2017. *Taiteen tehtävä*. Helsinki: Into Kustannus Oy.

Wittgenstein, Ludwig. 1982. *Huomautuksia väreistä*. Helsinki: WSOY.